

Koliko je angažman intelektualaca važan?

Zašto intelektualci?

Uvrežena je slika o intelektualcu koji bi trebalo da bude pojedinac visokih moralnih standarda, da se suprotstavlja društvenoj nepravdi i prkosi moći u ime nemoćnih. Ovakva slika otelovljuje najviše individualne vrline i predstavlja nedostižan uzor za većinu pojedinaca. To je slika o pretpostavljenom uticaju, o moći reči i znanja. Ali intrigantno pitanje ostaje: postoji li uistinu bilo kakav uticaj, bilo kakva moć koja se može pripisati intelektualcima?

Takođe, kada mislimo o intelektualcima, odmah pomišljamo na angažman. „Angažovati misao znači da kritička teorija mora da ima društveni ili politički uticaj: ona ne samo da govori o društvenoj stvarnosti, ne samo da govori nešto o političkom polju, već teži da kao teorija ima uticaj na njega (ne da ga interpretira, već da ga menja, kako bi rekao stari, dobri Marks)“ (Krtolica i dr. 2016). Ovaj zbornik istražuje pojam angažmana, ispitujući da li možemo tvrditi da u današnjem društvu postoje ili su potrebni novi oblici angažmana, politizacije i mobilizacije. Ako zanemarimo očigledno pitanje – zašto društvena teorija treba da bude kritička na ovaj način? – možemo se usmeriti na društveno delanje (kritičke teorije) koje zahteva određene aktere. Kada društvena teorija govori društvu nešto o njemu samom i kada društvena teorija (teži da) ima uticaj na društvo, intelektualci su ti koji zapravo govore ili usmeravaju poruke. Francuski intelektualac, Erik Fasan (Eric Fassin), to jasno naglašava:

Intelektualac mora da služi društvu, prema mom mišljenju. Ja sam sociolog, moj je posao ne samo da govorim o društvu, već treba da govorim i društvu (Cavignoli 2015).

Time se u savremenom kontekstu ponavlja ono što je još Rajt Mils (Wright Mills) očekivao od društvenih nauka:

Politički je zadatak sociologa – kao i bilo kog liberalnog vaspitača – da neprestano prevodi lične nevolje u stvari od javnog značaja, a da u njima nalazi nešto ljudsko što će imati značenje za razne pojedince. Njegov je zadatak da u radu – i, kao vaspitač i u životu – pokaže tu vrstu sociološke mašte (Wright Mills 1959 [2000]: 187)

Zašto intelektualci? Lako bismo mogli da tvrdimo da neke druge društvene grupe imaju daleko veću moć da utiču na društvo od intelektualaca. Političke elite su definisane upravo svojim pretenzijama na moć, a ekonomske elite „kupuju“ moć. Aktivisti građanskog društva takođe stiču određenu moć organizujući se kolektivno oko željenih društvenih promena. Zašto je onda angažman intelektualaca važan?

Da bismo odgovorili na ovo pitanje, prvo treba da razjasnimo ko je intelektualac. Uprkos brojnim klasifikacijama i jedva manje brojnim definicijama tog izraza, postoji nekoliko aspekata koji su zajednički u sociologiji intelektualaca, i koji ih određuju u dinamičnom skupu društvenih aktera. Prvi su *znanje* ili *kreativnost* priznati u akademskom ili umetničkom kulturnom polju. Drugo, takvo priznanje obezbeđuje intelektualcima specifičan *autoritet* ili moć da se njihova reč čuje u javnoj sferi. Treće, intelektualci su uvek angažovani u javnosti. Ako kažemo da je neko inteligentan „u privatnosti sopstvenog doma ili u zatvorenom okruženju hrama, crkve, džamije, ješive ili manastira“ (Sassower 2014: 9), to ne znači da je on i intelektualac. Ne može postojati *javni* intelektualac, budući da su angažovanje u javnosti i obraćanje javnosti već nužni da bi se intelektualcem bilo. On ili ona se obraća društvu i ta je aktivnost specifična jer se ne sastoji samo u utvrđivanju društvenih problema, već od javnosti zahteva i opredeljenja *za* ili *protiv*. Najzad, poslednja karakteristika ukazuje na samu suštinu i razlog je zbog kojeg se od intelektualaca toliko mnogo očekuje, makar u evropskim društvima (anglo-američko društvo gaji donekle drugačiju tradiciju intelektualaca). Shodno tome, intelektualac je onaj *javni* sociolog, antropolog, istoričar itd. – kako ga Burawoy (Burawoy) definiše – koji proizvodi refleksivno znanje kojim želi da utiče na ponašanje šire vanakademske zajednice (Burawoy 2005; Brym 2009).

Od intelektualaca se očekuje da budu nezavisni, nepristrasni i da „govore istinu u lice moći“. Očekuje se da se *protive* postojećem društvenom poretku i da se *protive* dominantnim političkim (i drugim) elitama, ali i da budu *elita* koja će znati kuda i kako društvo treba da se kreće. Ova očekivanja uglavnom objašnjavaju zašto je intelektualni angažman *simbolički* važan za društvo. O tom angažmanu govori i samo rađanje ideje o intelektualcu. Ta se ideja odnosi na otpor, na argument *protiv* društvenog poretka, *protiv nepravednosti (nota bene)* društva u kojem je intelektualac rođen. Drajfusova (Dreyfus) afera je bila ta koja je podstakla francuske kulturne radnike – koji će potom biti nazvani intelektualcima – da kroče u javnu sferu i da se *izjasne protiv* antisemitskog poteza vlade. I ruski su intelektualci – koji su se politički angažovali *protiv* režima – bili ti koji su srušili rusko carstvo. Međutim, iako je angažman ranih modernih intelektualaca bio angažman *protiv*, bio je istovremeno i angažman *za*. U francuskom primeru, intelektualci su se angažovali za jednak tretman i za to da sloboda pojedinca bude iznad nacionalne bezbednosti. U ruskom – za revoluciju i potom za raznovrsne vizije ruskog društva, koje će se kasnije međusobno sukobiti i dovesti do progona intelektualaca u Rusiji. Mogli bismo da navedemo i koordinisane činove savremenih intelektualaca, poput peticija i pojedinačnih apela za ublažavanje grčke krize (Pudar Draško 2015) ili osudu turskih operacija protiv Kurda (Human Rights Watch 2015).

Ključno pitanje ovde je uloga intelektualaca u društvenim promenama. Ta bi uloga, kakva god bila, mogla da bude i važan indikator i razlog postojanja intelektualaca u društvu. Sociološke teorije koje se bave društvenim promenama neizostavno se fokusiraju na odnose i strukture moći. Stoga je ovde važno pitanje kakvu moć intelektualci imaju (ako je uopšte imaju) i kako se ta moć ispoljava u društvu? Teza koju zastupam je da intelektualci čine labavu elitnu mrežu unutar društva. Elitnu – zato što im autoritet daje određenu moć da društvo čuje baš njih (a ne nekog drugog). Labavu – zato što nisu društvena grupa u strogom značenju te reči, jer ne moraju da imaju (i obično nemaju) zajednički interes. Mrežu – zato što su, uprkos tome što nisu grupa, međusobno povezani bez jedinstvenog centra moći.

Moje shvatanje intelektualnih grupa najbliže je Manhajmovom (Mannheim) određenju „slobodno-lebdeće inteligencije“ (Manhajm, 1968). Manhajm je smatrao da se intelektualci mogu regrutovati iz različitih klasa ili preći slične obrazovne putanje. Sposobnost da proizvedu

društvenu kritiku, kao i kreativnost i posvećenost, omogućuju im da prevaziđu pripadnost određenoj klasi i postanu deo druge. Taj položaj, međutim, ne znači da su pojedinačni intelektualci nezavisni od posebnih uticaja ili da ne unose svoje stavove i vrednosti u kontekst u kojem deluju. Naprotiv, upravo celina tih posebnih stanovišta intelektualaca obrazuje kolektivnu intelektualnu heterogenost, koja se definiše kao slobodno-lebdeća inteligencija. Nezavisnost je moguća samo ako se grupa (ili pre mreža) posmatra kao agregat pojedinaca koje odlikuju njihovi pojedinačni konteksti. Veoma je teško, međutim, proceniti učinak njihovog angažmana u realnom vremenu, odnosno u trenutku dok se promena odvija (pod uslovom da uopšte možemo da definišemo stvarnu promenu), čak i ako ostavimo po strani ideju nezavisnosti. Ukazati na moguće puteve bio bi izazovan poduhvat.

Postoji li uticaj?

Ovde nameravam da istražim modele koji bi nam mogli pomoći da ustanovimo da li intelektualni angažman zapravo utiče na društvo. U sociologiji intelektualaca oko toga, naravno, nema saglasnosti. Štaviše, izuzimajući nekoliko pokušaja koji počivaju na biografskoj metodi, nema ni razvijenih modela kojima bi se mogao istražiti uticaj angažmana intelektualaca. Mapiranje idejnih uticaja dug je proces koji zahteva istorijsku distancu. Stoga to ne može biti cilj ni ovog ni bilo kog rada koji se bavi savremenim intelektualcima i njihovim angažmanom. Umesto toga, pokušaću da skiciram moguće metode utvrđivanja učinka intelektualaca na društva čiji su savremenici. Razmere tog zadatka očito prevazilaze ovaj tekst, ali bih pokušala da ovde ponudim model koji se može koristiti u budućim istraživanjima.

Dva su pitanja značajna u istraživanju uticaja intelektualaca. Prvo, kao što smo videli, intelektualci su suštinski javne ličnosti, te je važno utvrditi o kojoj se javnosti radi. Ključno je razgraničiti javnost kojoj se on(a) obraća i javnost koja prima poruku. Možemo li da tvrdimo da je to ista javnost? Možemo li reći da se intelektualci obraćaju uopšteno građanskom društvu, nameravajući da unaprede emancipaciju građana (Goldfarb 1998)? Ili su u pitanju ideološki jedinstvene, homogene grupe koje koriste intelektualce (bili oni toga svesni ili ne), i to ne kao one koji iniciraju dijalog ili navode na razmišljanje, već kao svoje glasnogovornike?

Pozner (Posner 2001), recimo, tvrdi da intelektualci ne pokreću promene u mišljenju, već su pre zastupnici postojećih stanovništa, koja privlače pažnju publike koja se i inače slaže sa tvrdnjama koje iznose. Ta je teorija psihološki utemeljena i asocira na teoriju Leona Festingera (Festinger) o kognitivnoj disonanci (1957). Festinger smatra da su ljudi skloni da ignorišu mišljenja i delanja koja nisu u skladu sa verovanjima koja su usvojili. Takva se homofilija prepoznaje kao društvena tendencija od klasičnih filozofa do danas, i može se sumirati poslovicom koju koriste Merton (Merton) i Lazarsfeld (Lazarsfeld) – „Svaka ptica svome jat u leti“, to jest pojedinac će se najpre povezati sa nekim sa kime deli poglede i društvene osobine (McPherson et al. 2001). Ta se tvrdnja delom potvrđuje i(li) podstiče praksom najvažnijih internet medija poput Gugla (Google) ili Fejsbuka (Facebook), koji biraju i nude informacije na osnovu naših pretraživanja, sužavajući nam okruženje na pojmove koji nas zanimaju.

Rajt Mils je, kao i mnogi drugi, zastupao stav da su intelektualci nemoćni. Nakon zamašnog proučavanja moći i elita u Sjedinjenim Američkim Državama, Mils je utvrdio da su središta političke inicijative intelektualcima sve manje pristupačna. U eseju o društvenoj ulozi intelektualaca iz 1944. godine, Mils je otvoreno tvrdio da živimo u iluziji da njegovo mišljenje (u njegovo vreme su intelektualci prevashodno bili muškarci) ima bilo kakvog efekta.

Danas se čini da što više intelektualac zna, to je njegovo mišljenje manje uticajno. Pošto mu frustracije rastu skupa sa znanjem, čini se da znanje donosi nemoć. Oseća se potpuno bespomoćnim, jer u osnovi ne može da kontroliše ono što može da predvidi. Ovo se ne odnosi samo na posledice njegovog sopstvenog delanja, već i na delanje moćnih ljudi koje posmatra. (Mills, Horowitz 1963: 293)

Govoreći o uticaju, Mils je već tada shvatio izazove obraćanja javnosti, delanja koje je neodvojivo od intelektualca. Moderno društvo, sa svojom strukturom, sve brojnijim kanalima komunikacije i sve složenijim odnosima, iziskuje da se javni akteri oglašavaju o aktuelnim i popularnim temama. Moć intelektualca da skrene pažnju ili uobličiti probleme koje zaista smatra važnim, u današnjem je društvu ograničena. Delanje intelektualaca je sve manje važno u „medijalizovanim“ društvima koja se odlikuju proizvodnjom popularnih ličnosti (*celebrities*), i u

kojima se čini da svako ima reč, a zapravo je niko nema (Collini 2006: 451).

Ima ipak i dokaza da su intelektualci važni. Istorija intelektualnog angažmana otkriva da su neki od njih umnogome doprineli društvenim promenama u određenim društvima (Rusija, Češka, Srbija). Darendorf (Dahrendorf) ističe da intelektualci dospevaju u žižu javnosti baš u vremenima krize i iskušenja, budući da se od njih očekuje da preuzmu intelektualno, pa čak i političko vođstvo, ili da makar ukažu na poželjan pravac promena (Dahrendorf 2008). Sva tri navedena primera svedoče o tome.

Političke i društvene promene koje su se dogodile u Srbiji, prvo ranih devedesetih, uvođenjem parlamentarnih izbora, a potom takozvanim „petooktobarskim promenama“ 2000. godine, obeležio je značajan doprinos intelektualaca. Teško je naći političku partiju u Srbiji devedesetih koju nisu osnovali i vodili intelektualci, uključujući bivšeg predsednika države Vojislava Koštunicu, ubijenog premijera Zorana Đinđića, bivšeg disidenta i predsednika skupštine Dragoljuba Mićunovića, itd. Ostavljajući po strani pitanje političkog angažmana intelektualaca, to jest razgraničenje političkog i nepolitičkog društvenog angažmana, dovoljno je reći da su ovi akteri u politiku kročili kao intelektualci i postali istaknute partijske ličnosti. Ostaje, međutim, pitanje da li intelektualni angažman može imati efekta i iznuditi promene u društvu ukoliko intelektualac pritom ne postane i politička figura *sensu stricto*.

Mreže i uticaji intelektualaca

U narednim pasusima baviću se pitanjem društvenih mreža, figurom vođa mnjenja (*opinion leaders*) i merenja intelektualnog uticaja u tim mrežama. Možda reč „merenje“ ovde nije najprikladnija, ali je teško naći drugu koja bi precizno opisala šta se istražuje – razmere uticaja intelektualaca u društvu.

Ideja društvenih mreža se danas obično povezuje sa onlajn medijima poput Fejsbuka, Tvitera (Twitter), Instagrama (Instagram) i sličnih. Ovaj se koncept, međutim, u društvenim naukama koristi već vek ili više, i ukazuje na međusobnu povezanost društvenih aktera na različitim nivoima. Društvene mreže stvara interakcija pojedinaca, ali i – što je za ovaj rad još važnije – interakcija društvenih uloga, položaja, statusa, gru-

pa i institucija. Ove mreže nastaju umrežavanjem pojedinaca u nevidljive široke strukture koje zatim menjaju i same institucije i društvene odnose (v. Kadushin 2012). Celo društvo bi se u određenoj meri moglo posmatrati kao ogromna mreža različitih mreža, pa bi se i globalno društvo moglo zamisliti kao mreža. Ovde se opredeljujem za koncept mreže jer je koristan u opisivanju i objašnjavanju toka između njenih tačaka, ili „čvorova“, kako se obično nazivaju u teoriji. Ovde nam teorije društvenih mreža, sa svojim softverskim rešenjima, nude brojne mogućnosti da uvidimo kako čvorišta u mreži (ljudi, grupe, institucije, čak i objekti) ulaze u međusobnu interakciju i stvaraju odnose.

Nejdl (Nadel) je bio među prvima koji primenjuju ovaj koncept, verujući da bi pristup društvenih mreža pružio priliku da se društveni sistem opiše jezikom hijerarhijski povezanih struktura uloga (*hierarchically interlocking structure of roles*) (Cavanagh 2007: 27). Ovde se tvrdi da se tok između čvorišta može posmatrati kao preduslov odnosa moći ili konkretnije – uticaja određenih društvenih aktera/uloga o kojima govorimo, to jest intelektualaca. Kao što sam naglasila u uvodu, intelektualci su odličan primer moguće elitne mreže koja se može posmatrati i na nacionalnom i na međunarodnom planu. To je labava mreža *pojedinčnih* društvenih aktera, u kojoj tok između čvorišta (intelektualaca) može da bude direktan i indirektan. Angažman jednog čvorišta u mreži nužno utiče na druge, bilo tako što izaziva direktnu reakciju, bilo indirektno, nametanjem određenih narativa i tema. Kao što kaže Kadušin (Kadushin):

Elite u različitim oblastima – poput politike, biznisa, medija i polja intelektualnog delovanja – sklone su tome da obraćaju pažnju na druge pripadnike njihovih elitnih krugova i formiraju mišljenja i poglede reagujući na druge u svojim krugovima. (Kadushin 2012: 146)

Taj fenomen možemo videti kako u konkretnim građanskim društvima, tako i globalno. Upotrebiću primer Tome Piketija (Thomas Piketty 2014) i njegovog globalnog bestselera *Kapital u 21. veku*, koji je pitanje kapitala vratio u žižu ne samo intelektualne zajednice/mreže, već i šire publike.

Treba, međutim, biti oprezan i ne skliznuti u tvrdnju da su intelektualci slobodno-lebdeća mreža, nezavisna od uticaja drugih društve-

nih aktera. Intelektualci čine samo jednu od brojnih međusobno povezanih mreža i teško je razlučiti njen uticaj od uticaja drugih mreža. I mada angažman ostaje vezan za čvorišta, kada su intelektualci u pitanju ta su čvorišta ili uloge kulturno oblikovane i ne mogu se svesti samo na name-re pojedinaca koji ih preuzimaju, kao što Kavana (Cavanagh) sa pravom primećuje (Cavanagh 2007: 29).

Postavljanje istraživačkog okvira

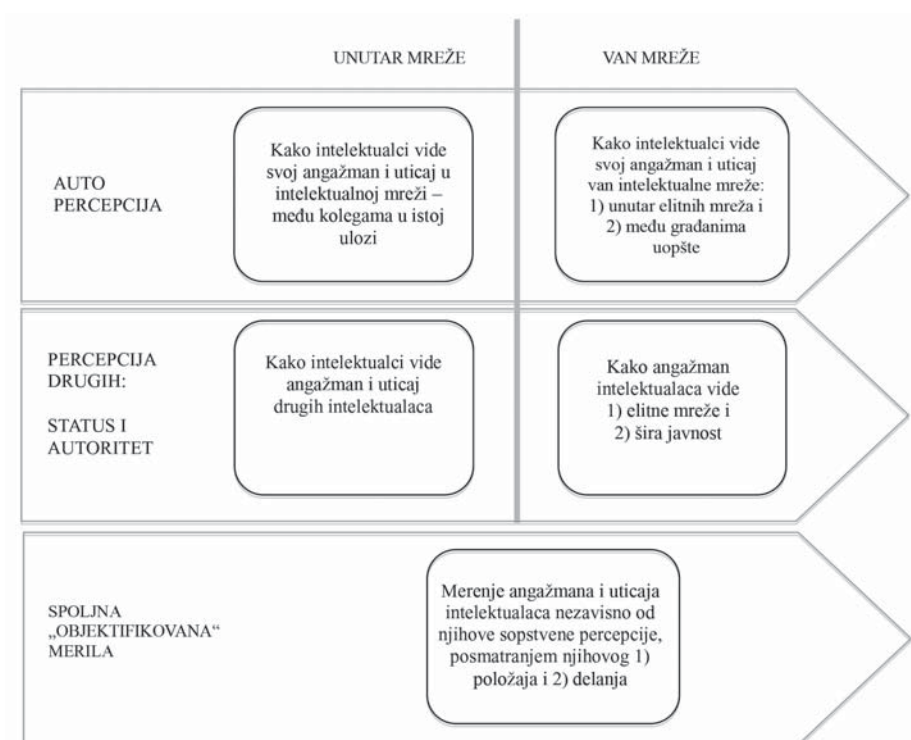
Brojni su razlozi za oprez pri merenju fenomena uticaja. Najznačajniji je pitanje kako ući u trag samom procesu proizvodnje uticaja. To se unutar mreže intelektualaca može učiniti sa manje nesigurnosti. Već je objavljeno nekoliko istraživanja koje mapiraju tokove citata i ideja, koja mogu biti prilično dobri indikatori uticaja unutar akademskog sveta, a delom i unutar mreže intelektualaca (Andres 2009; Collins 2002). Naposljetku, učinak skoro svih akademskih radnika vrednuje se indeksima citata koji teže da pokažu uticaj određenih autora. Kako, međutim, možemo operacionalizovati izvor i prirodu uticaja i kako možemo u najvećoj meri ostaviti po strani date odnose ne bismo li izolovali onaj ključni? Metodološki, analiza brojnih odnosa unutar mreže i dalje je izazov. Ključno pitanje jeste da li možemo tvrditi da postoji bilo kakva uzročno-posledična veza između intelektualne i neke druge mreže. Drugim rečima, odnosi postoje, ali da li su i kauzalni?

Koncept intelektualaca kao labave mreže u društvu može se povezati sa figurom vođa mnjenja. Proučavanja vođa mnjenja obuhvataju čitavo istraživačko polje, naročito u Sjedinjenim Američkim Državama, gde se taj koncept često koristi u akcionim istraživanjima i primenjuje u upravljanju i formulisanju javnih politika. Ima mnogo empirijskih podataka o tome da ciljane intervencije koje su usmerene na to da pro-nađu, kreiraju i informišu mnjenje rezultuju stvarnim promenama u društvu (v. Valente 2010). Veza ova dva koncepta je očigledna. Veruje se da intelektualci definišu poželjne parametre mišljenja i delovanja u društvu. Oni su ti koji imaju moć da proizvedu i(li) utiču na javni diskurs, kao i da jačaju ili relativizuju značaj određenih vrednosti kojima bi građani trebalo da streme. Takvo postupanje veoma nalikuje delovanju vođa mnjenja, koji te vrednosti prenose na nižem nivou, u manjim zajednicama. Valente tvrdi da vođe mnjenja utiču na ponašanje u svojim zajednicama na

četiri načina: a) razvijaju svest, b) ubeđuju druge, c) uspostavljaju ili jačaju norme i d) utiču na maksimizaciju efekta u odnosu na uložene resurse (*leverage resources*) (Valente 2007: 891).

Zato je korisno uzeti u obzir istraživanja vođa mnjenja kada se postavlja okvir za proučavanje uticaja intelektualaca na društvo. Kada to činimo, treba da razlikujemo uticaj unutar i izvan intelektualne mreže. Iako je u stvarnosti teško razgraničiti ove mreže u kompleksnom i raznovrsnom društvu, to je nužno za analitičke svrhe.

Prikaz 1. Dijagram istraživačkog predloga

Ovde ću se osloniti na model angažmana (Keller and Berry 2003) koji sposobnost usmeravanja mnjenja (*opinion leadership*) definiše kao kombinaciju društvene ukorenjenosti koja se shvata kao gustina mreže) i sposobnosti ubeđivanja (što se odnosi na sam uticaj). Društvena ukorenjenost (*social embeddedness*) će se ovde procenjivati „objektifikovanim“ spoljnim merilima o kojima ću reći nešto više kasnije, dok će se potencijal za ubeđivanje meriti na osnovu aktivnosti kojima se izrav-

no obraća bilo određenoj publici, bilo široj javnosti (percepcija i auto-percepcija). Shodno tome, ovde razmatram dva najviša nivoa analize intelektualnog uticaja:

1. Ko ili šta je indikator uticaja?
2. Da li se uticaj meri unutar intelektualne mreže, u drugim mrežama ili na nivou celog društva?

Ovaj opšti okvir tek treba detaljno razraditi. Prvi nivo se oslanja na *samovrednovanje* internog uticaja i najčešće se sreće u istraživanjima vođa mnjenja, kao što navodi Nizbet (Nisbet 2005). Drugi nivo je posvećen proceni *društvenog položaja i intelektualnog autoriteta* (moć da ih javnost čuje). Ova dva nivoa se mogu operacionalizovati korišćenjem prilagođenih indikatora iz instrumenta za merenje angažmana Roper ASW (Keller i Berry 2003).¹ Njima se meri *prisustvo/odsustvo* konkretnih aktivnosti.

Takođe bi trebalo da obratimo pažnju na nivo nazvan *spoljnim „objektifikovanim“ merilima*. Taj je aspekt istraživačkog okvira važan jer daje podatke o položaju, ulogama i nezavisno izmerljivom delanju intelektualca. Primeri indikatora kojima se meri društveno pozicioniranje intelektualca jesu:

1. Pojavljivanje na društvenim mrežama – broj postova i njihov domašaj. Primera radi, domašaj Pola Krugmana je 15. marta 2016. iznosio 1.413.988 naloga, a domašaj Janisa Varufakisa 761.792 naloga.²
2. Pojavljivanje u neelektronskim medijima – broj i plasman tekstova u štampanim medijima. Taj sam metod koristila u ranijem radu kako bih identifikovala uticajne intelektualce (Pudar Draško 2016).
3. Zvanična funkcija na nepolitičkoj/kulturnoj/ekonomskoj sceni – članovi uprava ili komiteta u institucijama, nepolitičkim telima i velikim kompanijama.
4. Zvanične funkcije u ekspertskim grupama (*think tanks*) i nevladinim organizacijama.
5. Nagrade i druga priznanja za stručni i javni angažman.

¹ Roper ASW predstavlja organizaciju specijalizovanu za prikupljanje podataka o različitim aspektima društva u SAD, a posebno su razvili instrument za prikupljanje podataka o participaciji i društveno-političkom angažmanu, koji su objavljivali od 1973. godine.

² Tweet Reach Report na <https://tweetreach.com/>, pristupljeno 15.03.2016.

KOLIKO JE ANGAŽMAN INTELEKTUALACA VAŽAN?

Samovrednovanje	Procena položaja i autoriteta
Da li ste učinili nešto od sledećeg tokom prethodne godine (ili u prethodne tri godine, ili u prethodnih pet godina)	Ko su, prema vašem mišljenju, <i>najuticajni</i> intelektualci koji su u prethodnoj godini (ili tri, ili pet)
a. Obratili se bilo kom političaru na lokalnom ili nacionalnom nivou	a. Imali veze sa političarima na lokalnom ili nacionalnom nivou
b. Prisustvovali političkom skupu ili govoru	b. /
c. Potpisali bilo kakvu peticiju	c. Podržali bilo kakvu peticiju
d. Javno govorili ne obraćajući se publici u svojoj struci	d. Održali javni govor kojem ste prisustvovali
e. Lično organizovali bilo kakvu kampanju ili protest	e. Podržali organizaciju bilo kakve kampanje ili protesta
f. Kandidovali se za političku funkciju ili je imali	f. Kandidovali se za političku funkciju ili je imali
g. Bili u upravi/komitetu ili bili aktivan član neke organizacije civilnog društva	g. Bili u upravi/komitetu ili bili aktivni članovi neke organizacije civilnog društva
h. Radili za političku stranku ili služili u bilo kom njenom organu	h. Radili za političku stranku ili služili u bilo kom njenom organu
i. Bili aktivan član bilo kakve grupe koja pokušava da utiče na javne politike ili na vladu	i. Bili aktivni članovi bilo kakve grupe koja pokušava da utiče na javne politike ili na vladu
j. Napisali članak za dnevne ili nedeljne novine	j. Napisali članak za dnevne ili nedeljne novine
k. Bili svakodnevno aktivni na društvenim mrežama i u onlajn medijima (Tviter, blogovi, autorski tekstovi)	k. Bili aktivni na društvenim mrežama i u onlajn medijima (Tviter, blogovi, autorski tekstovi)

Tabela 1. Istraživački instrument I

Unutar ovog istraživačkog okvira, uticaj u intelektualnoj mreži verovatno je najlakše odrediv, pogotovo ako imamo u vidu da takve mreže nisu osobito velike. Sa druge strane, ne možemo se osloniti isključivo na samopercepciju intelektualaca – spoljna percepcija je važna pre svega za procenu statusa i autoriteta intelektualaca u društvu. Intelektualci na koje skreću pažnju pripadnici drugih mreža verovatno su uticajni u javnosti i imaju veći potencijal ubeđivanja. Još konkretnije, možemo tvrditi da intelektualci koje su naveli pripadnici drugih elitnih mreža imaju značajno bolji status i veći autoritet, pa možda i veći uticaj. Ovo se da objasniti time što elite imaju veću moć i mogućnost da odrede okvire u kojima druge grupe i mreže deluju u društvu. Uzimajući to u obzir skupa sa drugim činiocima – pre svega medijacijom društva – mogli bismo čak i da tvrdimo da istraživanje percepcije intelektualaca u široj publici ne može dati validne procene uticaja intelektualaca. Fokusanje na političke, kulturne i ekonomske elite stoga može biti ključno u postavljanju okvira ovog istraživanja.

Zaključak

Ovim tekstom pokušavam da skrenem pažnju na određene vidne praznine u polju sociologije intelektualaca. Uprkos brojnim studijama i uglavnom teorijskim radovima, u ovoj sociološkoj oblasti nisu osmišljeni sistematični istraživački okviri unutar kojih bi se mogli proučavati položaj i uticaj intelektualaca u savremenim društvima. Da bi došli do validnih i pouzdanih nalaza o intelektualcima kao labavoj mreži specifičnih društvenih aktera, istraživači u ovom polju treba da primene sociološke metode, ali da to ne čine nauštrb sociološke imaginacije. Stoga predstavljam nacrt istraživačkog modela koji se može empirijski proveriti i dalje unaprediti.

Bavljenje intelektualcima i njihovim uticajem, kao i traganje za izvorom njihovog pretpostavljenog uticaja, može se shvatiti i kao pokušaj da, kao javni sociolozi (i drugi), unapredimo sopstveni angažman. Iako se i dalje ne može s odlučnošću tvrditi imaju li intelektualci stvarnog uticaja na društvene promene i procese, još jednom ću slediti Rajta Milsa i zaključiti njegovom mišlju:

Ako intelektualac hoće da mu politička misao bude realna, mora stalno da bude svestan svog društvenog položaja. To je neophodno kako bi bio svestan i strateške sfere koja je zaista otvorena za njegov uticaj. Ako to zaboravi, njegova misao može toliko premašiti njegovu stratešku sferu da postane nemoguće pretvoriti je u delo, njegovo ili tuđe... Ali ako isuviše ima na umu svoju nemoć, ako pretpostavi da je njegova strateška sfera tako ograničena da ga čini bespomoćnim, njegova misao može lako postati politički beznačajna. (Mills, Horowitz, 1963: 300)

Reference

- Andres, Ana (2009), *Measuring Academic Research: How to Undertake a Bibliometric Study*, Oxford: Chandos Publishing.
- Brym, Robert i Nakhaie, M. Reza (2009), „Professional, Critical, Policy, and Public Academics in Canada“, *Canadian Journal of Sociology* 34 (3): 655–669.
- Burawoy, Michael (2005), „For Public Sociology: 2004 Presidential Address“, *American Sociological Review* 70: 4–28.
- Cavanagh, Allison (2007), *Sociology in the Age of Internet*, Maidenhead: Open University Press.
- Cavignoli, David (2015), „Onfray, Fassin, Bruckner... ce que les intellos mediatiques pensent des medias“, <http://bibliobs.nouvelobs.com/actualites/20151217.OBS1582/onfray-fassin-bruckner-ce-que-les-intellos-mediatiques-pensent-des-medias.html> (pristupljeno 06. marta 2016).
- Collini, Stefan (2006), *Absent Minds: Intellectuals in Britain*, Oxford: Oxford University Press.
- Collins, Randal (2002), *The Sociology of Philosophies: A Global Theory of Intellectual Change*, Cambridge: Harvard University Press.
- Dahrendorf, Ralf (2008), *Iskušenja neslobode: intelektualci u doba kušnje*, Zagreb: Prometej.
- Festinger, Leon (1957), *A theory of cognitive dissonance*, Evanston: Row & Peterson.
- Goldfarb, Jeffrey (1998), *Civility and Subversion: The Intellectual in Democratic Society*, New York: Cambridge University Press.

- Human Rights Watch (2015) *Turkey: Academics Jailed For Signing Petition*, <https://www.hrw.org/news/2016/03/16/turkey-academics-jailed-signing-petition> (pristupljeno 18. marta 2016)
- Kadushin, Charles (2012), *Understanding Social Networks: Theories, Concepts and Findings*, New York: Oxford University Press.
- Keller, Ed and Berry, John (2003), *The influentials: One American in ten tells the other nine how to vote, where to eat, and what to buy*, New York: Simon & Schuster.
- Krtolica, Igor, Zaharijević, Adriana i Vasiljević, Jelena (2016), „Introductory Note: Why Are We in this Together?“, *Filozofija i društvo* 27 (2): 305–310.
- Manhajm, Karl (1968), *Ideologija i utopija*, Beograd: Nolit.
- McPherson, Miller, Smith-Lovin, Lynn i Cook, James (2001), „Birds of a Feather: Homophily in Social Networks“, *Annual Review of Sociology* 27:415–444.
- Nisbet, Erik (2006), „The Engagement Model of Opinion Leadership: Testing Validity within a European Context“, *International Journal of Public Opinion Research* 18 (1): 3–30.
- Piketty, Thomas (2014), *Capital in the Twenty-First Century*, London: Harvard University Press.
- Posner, Richard (2001), *Public Intellectuals: A Study of Decline*, Cambridge: Harvard University Press.
- Pudar Draško, Gazela (2015), „(Re)acting together: Grexit as revival of intellectuals“, *Filozofija i društvo* 26 (4): 934–948.
- Pudar Draško, Gazela (2016), *Socio-Politically Influential Intellectuals and Their Understanding of the National in Serbia after 2000*, PhD Dissertation, Belgrade: Faculty of Philosophy.
- Sassower, Raphael (2014), *The Price of Public Intellectuals*, London: Palgrave Macmillan UK.
- Valente, Thomas (2010), *Social Networks and Health: Models, Methods, and Applications*, New York: Oxford University Press.
- Valente, Thomas i Pumpuang, Patchareeya (2007), „Identifying Opinion Leaders to Promote Behavior Change“, *Health Education & Behavior* 34 (6): 881–896.
- Rajt Mills, Čarls (1998), *Sociološka imaginacija*, Beograd: Plato.
- Rajt Mills, Čarls and Horowitz, Irwing Louis (1963), *Power, Politics and People: The Collected Essays of C. Wright Mills*, New York: Oxford University Press.